

УДК 373.2:908:379.8
DOI 10.31654/2663-4902-2022-PP-2-39-47

Охріменко Н. П.

аспірантка кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
bodak9091@gmail.com
orcid.org/0000-0001-5223-7753

**ЕКСКУРСІЇ ЯК ЗАСІБ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСАД
ХУДОЖНЬОГО КРАЄЗНАВСТВА У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

У статті розглядається проблема використання засад художнього краєзнавства у сучасній практиці закладів дошкільної освіти. Вказано на те, що кожен із регіонів України має свою історико-культурну неповторність, що має бути закладеним у зміст освітньої та виховної роботи з дітьми та молоддю. Здійснено аналіз, розкрито сутність та взаємозв'язок понять «краєзнавство», «народознавство» та «художнє краєзнавство». Шляхом встановлення ієрархії даних понять визначено, що художнє краєзнавство є невід'ємною складовою загального краєзнавства як науки, має комплексний характер, власний об'єкт та предмет дослідження. Вказується на те, що художнє краєзнавство має великі пізнавальні та виховні можливості, орієнтуючи особистість у процесі її взаємодії із об'єктами художньої спадщини рідного краю на активізацію внутрішніх механізмів становлення духовних цінностей особистості.

Доведено, що у закладі дошкільної освіти робота з дітьми має народознавче спрямування, надаючи більш узагальнені дані стосовно культури України й децю зменшуючи при цьому обсяг інформації про своєрідність культури рідного для дітей краю. Проаналізовано сутність художнього краєзнавства як процесу вивчення, засвоєння, збереження, розвитку та поширення цінностей художньої культури рідного для людини краю. Авторами наголошується, що художньо-краєзнавча робота є певною системою, для реалізації якою педагогу слід чітко визначити його змістову та організаційну складові.

Схарактеризовано екскурсію як метод і форму краєзнавчої роботи. Запропоновано класифікацію екскурсій та визначено специфіку художньо-краєзнавчих екскурсій. Окреслено окремі питання стосовно становлення й розвитку екскурсії як форми організації навчальної та виховної роботи у закладі освіти. Розкрито внесок окремих вчених у розбудову методики проведення екскурсій з дошкільниками у дитячому садку.

Визначено низку вимог щодо проведення художньо-краєзнавчих екскурсій з дітьми у закладі дошкільної освіти. Вказано, якою мірою мають урахуватися вікові особливості дошкільників щодо залучення їх до екскурсійних заходів.

***Ключові слова:** краєзнавство, художнє краєзнавство, екскурсія, художньо-краєзнавча екскурсія, рідний край, культура рідного краю, заклад дошкільної освіти.*

Постановка проблеми. На сьогодні для української держави гостро постають завдання щодо формування у молодого покоління національної свідомості, патріотизму, відновлення історичної пам'яті. Розв'язання цих завдань слід, розпочинати дошкільного віку з надання дітям знання про рідний край, його географічні, історичні, культурні особливості, вікові традиції та звичаї. Вбираючи у себе історико-культурні традиції, молоде покоління сповнюється патріотичних почуттів, гордості за свій народ, свій край, свою Батьківщину.

С. Матвієнко зазначає, що кожен регіон нашої країни відрізняється самобутністю традицій, художньої культурної спадщини, яка залишилася від попередніх поколінь, від того, розвиток яких напрямів художньої культури домінує в краї, якими культурними цінностями живуть його люди. Усе це утворює неповторне середовище, своєрідний духовний простір, який має вплив на розвиток особистості [10, с. 77].

Історико-культурний досвід окремих регіонів країни зберігає *краєзнавство*, вивченню регіональної культурної самобутності сприяє такий вид краєзнавства, як

художнє. Однією із форм проведення художньо-краєзнавчої роботи є *екскурсія*. Вона поєднує навчання із життям, із практикою та є важливим засобом активізації навчального та виховного процесу.

Стосовно екскурсійної практики закладу дошкільної освіти, слід відмітити, що переважно вона спрямована на вивчення дітьми дошкільного віку природи рідного краю, рідше – його архітектурних споруд, пам'яток, мальовничих парків тощо. Засади художнього краєзнавства, яке дозволяє більш глибоко пізнати основи художньої культури минулого та сучасності, на нашу думку, використовуються нині в практиці дитячих садків недостатньо. Необхідністю більш повного розкриття можливостей художнього краєзнавства щодо пізнання дитиною дошкільного віку свого краю як складової частини багатовікової культури та історії нашої Батьківщини обумовлюється **актуальність даної статті**.

Мета статті: розкриття особливостей проведення екскурсій художньо-краєзнавчого спрямування з дітьми у закладі дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Екскурсія як форма навчальної та виховної роботи досліджувалася Л. Борхат, В. Вишневським, Т. Грицишиною, А. Дзекуним, Г. Долженко, К. Кірюханцевим, Ю. Клочко, О. Смірновим, А. Святославським та іншими науковцями. Використання специфіки художнього краєзнавства в практиці закладів освіти тією чи іншою мірою проаналізовано у працях Т. Анікіної, Р. Загорулько, М. Качур, Н. Кожевнікової, С. Матвієнко, Л. Масол, Т. Озерової, В. Смірнова, А. Торхової, А. Фоменко та іншими дослідниками.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Краєзнавча діяльність сьогодні може стати змістовою та організаційною основою освітнього процесу на усіх ланках освіти. Практика ж засвідчує, що для вирішення освітніх і виховних завдань заклади дошкільної освіти недостатньо використовують ресурси рідного краю. Також слід зазначити, що дослідження щодо проведення з дошкільниками екскурсій у напрямі художнього краєзнавства в Україні не проводилися.

Виклад основного матеріалу. Екскурсія є однією із форм організації освітнього процесу, широко використовується у сучасній освітньо-виховній практиці. Словник української мови тлумачить поняття *екскурсія* як поїздку або похід куди-небудь з метою відвідати, оглянути що-небудь; відвідування визначних місць, огляд експонатів музею, виставки; групу людей, що колективно відвідує, оглядає що-небудь [14, с. 460].

Основне призначення екскурсій у тому, що вони забезпечують формування в екскурсантів конкретних уявлень і вражень про навколишнє життя. Як зазначає К. Кірюханцев, основним завданням щодо проведення даних заходів є забезпечення яскравих, емоційних і конкретних уявлень про об'єкти, які вивчаються (спостерігаються) [8, с. 60].

Існує наступна класифікація екскурсій: за місцем проведення, за способом пересування екскурсантів, формою проведення тощо. За змістом екскурсій бувають оглядові (містять багато тем), а також тематичні. Останні, у свою чергу, поділяються на кілька видів:

- історичні (у тому числі – військово-історичні), які висвітлюють конкретний період розвитку;
- виробничі, які присвячені ознайомленню з історією підприємств міста або краю, їхніми сучасними досягненнями;
- природознавчі – як правило, проводяться у відділах природи краєзнавчого музею або у спеціально організованих музеях природи;
- архітектурного спрямування та містобудування;
- мистецтвознавчі, які передбачають ознайомлення із творчістю митців (літераторів, композиторів, живописців тощо) рідного міста. Як правило, це екскурсії до виставкових залів, картинних галерей, музеїв.

Звертаючись коротко до історії екскурсій можна відмітити, що вони виникли наприкінці XVIII – на початку XIX ст. в країнах Західної Європи як метод навчання, який сприяв розвитку в учнів спостережливості, навичок самостійної роботи. Упродовж подальших десятиліть екскурсійна справа розвивалася за типом шкільних екскурсій. Глибокі історико-педагогічні дослідження щодо ролі шкільних екскурсій та подорожей

як засобу ознайомлення учнів із рідним краєм здійснено Л. Соловей. Дослідниця зазначає, що вже з кінця XIX – і до початку XX ст. екскурсії перетворилися на дієвий засіб освіти й виховання учнівської та студентської молоді. Виконуючи свою освітньо-виховну роль, шкільні екскурсії, пробуджували у підростаючого покоління інтерес до подорожей, мандрівок, вивчення рідного краю [15, с. 129].

Видатні українські вчені, громадські діячі Б. Грінченко, Г. Ващенко, Я. Головацький, М. Драгоманов, І. Нечуй-Левицький, В. Петр, С. Русова, І. Франко, М. Шашкевич та ін. прагнули популяризувати екскурсії з тим, щоб у процесі їх участі у них діти й молодь могли «відкривати» для себе природознавчі та історико-культурні особливості своєї місцевості. Завдяки популяризації краєзнавства, вже від періоду 1930-х років екскурсії (за типом шкільних) та прогулянки міцно увійшли також у практику тогочасних дитячих садків.

Найбільш глибокі методичні розробки стосовно використання екскурсійного методу у краєзнавстві було здійснено вченими Н. Анциферовим, Є. Звягінцевим, І. Гревсом. Їх методичні напрацювання не втратили своєї актуальності й на сьогодні. Загальні підходи та окремі методи щодо організації та проведення екскурсії, які було рекомендовано зазначеними вченими, на нашу думку, можливо й нині використовувати у практиці сучасних закладів освіти, у тому числі – дошкільної.

На необхідність використання у практиці дитячих садків екскурсій та прогулянок вказували у різні часи Ф. Фребель, А. Симонович, М. Монтесорі, С. Русова, О. Дорошенкова, Є. Тихеєва та ін. педагоги. Зокрема, А. Симонович розробила методичні основи ознайомлення дітей із рідним краєм у дитячому садку. Така робота, за методикою А. Симонович, починалося у процесі вивчення дошкільниками рідної мови, народної творчості через проведення з ними бесід, спостережень, прогулянок та екскурсій.

У подальші роки основні методичні вимоги щодо організації екскурсій оглядів та екскурсій за межі дитячого садка було удосконалено Є. Тихеєвою [17]. Ці вимоги містили 8 методичних позицій, які стосувалися необхідності урахування віку дітей, їхніх інтересів щодо вивчення навколишнього життя, емоційно-психологічного стану кожного дошкільника та ряду інших. Є. Тихеєва звертала особливу увагу на роль педагога в організації даного заходу, необхідності дотримання ним методики проведення екскурсії (за межі садочка). Також Є. Тихеєвою особливо наголошувалося на важливості та обов'язковості проведення післяекскурсійної роботи, у процесі якої діти, перебуваючи під глибокими емоційними враженнями від побаченого, під керівництвом вихователя будуть «пригадувати, розпитувати, відтворювати побачене й пережите у грі, у зображувальній діяльності» [17, с. 28].

На сучасному етапі вченими А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Калуською, Н. Лисенко, Н. Побірченко, Т. Поніманською, Н. Рогальською екскурсія розглядається як важливий елемент організації освітньо-виховної роботи у ЗДО у контексті народознавства та ознайомлення дітей із суспільним довкіллям.

А. Богуш, Н. Лисенко удосконалили методику народознавчої роботи у ЗДО, використовуючи при цьому засади краєзнавства («батьківщинознавства»), обґрунтовані К. Ушинським. Вчені пропонують поєднувати краєзнавчий підхід із принципами історизму та регіонального підходу, бо «вікові особливості дітей дошкільного віку не дають змогу їм обійняти весь зміст духовної культури українців, яка має свою специфіку відповідно до кожного етнічного району нашої держави» [4, с. 43].

Поняття «народознавство» та «краєзнавство» багато у чому мають спільне змістове наповнення та спільні наукові позиції. *Краєзнавство*, у тлумаченні енциклопедії етностранознавства (1996), розглядається як комплексна наука, яка різнобічно вивчає певну, окреслену частину країни (регіону, області, краю) (Мала енциклопедія етностранознавства, 1996, с. 86). Академік П. Кононенко розглядає краєзнавство, народознавство, суспільствознавство, країнознавство як «елементи українознавства» [9, с. 86], зазначаючи, що, наприклад, основним завданням краєзнавства є вивчення рідного краю, а предметом вивчення – конкретний регіон.

О. Яковенко розглядає народознавство як «систему знань про конкретний народ, особливості його побуту і трудової діяльності, національний характер, психологію, світогляд, історико-культурний досвід, а також про родовід, спосіб життя і

виховання в сім'ях, про рідний край і все пов'язане з ним» [23, с. 131]. На думку О. Яковенка, вивчення народознавства у закладі освіти має проходити за певною системою організації навчальної, виховної і краєзнавчої роботи.

Зазначимо, що народознавство у закладі дошкільної освіти визначається традиційним напрямом роботи з дітьми дошкільного віку, у процесі якого діти набувають знань про державні й національні символи, побут, свята, звичаї, обряди, ігри, народні промисли українців тощо. Ознайомлення дітей із рідним краєм становить окремий, невеликий за обсягом, розділ народознавчої роботи у ЗДО.

Дослідник В. Прокопчук акцентує на тому, що краєзнавство є складовою частиною народознавства, але відрізняється від нього за об'єктом. Якщо народознавство є комплексом знань про народ у межах цілої держави, то краєзнавство – це система комплексних знань про край – певну частину території держави (село, місто, район, область тощо) [13, с. 31].

Українська держава сьогодні приділяє велику увагу краєзнавству, пов'язуючи його розвиток із сучасною практикою закладів освіти щодо виховання патріотизму у дітей та молоді, прилучення їх до духовної та історичної скарбниці свого народу. Як зазначають Н. Ткачова, В. Гайдукова, «краєзнавству належить провідна роль у формуванні духовності, а з усебічного ознайомлення під керівництвом вихователя природних, соціальних та історичних умов рідного міста чи села починається українознавство» [19, с. 458].

Однією із складових загального процесу краєзнавства є *художнє краєзнавство* яке, за визначенням А. Торхової, розуміється як особливий механізм виховної роботи в навчальних закладах (загальної та додаткової освіти), здатний забезпечувати не тільки предметний, але й духовний потенціал різних видів художньо-краєзнавчої діяльності [20, с. 15].

Художнє краєзнавство розглядається у дисертаційному дослідженні Т. Анікіної як механізм щодо опанування художньої спадщини рідного краю, для чого дослідницею визначено структуру даного поняття й зазначено, що в основі художньої спадщини краю знаходяться *художні цінності* як конкретний прояв соціально-культурного досвіду народу [1, с. 8].

З опорою на дослідження *художньої спадщини краю* надає визначення поняттю «художнє краєзнавство» Т. Анікіна, вказуючи на те, що для кожного краю його художня спадщина має специфічні особливості, які визначають її самобутність у неповторність стосовно інших регіонів і суспільства у цілому [там само]. Аналізуючи специфіку художньо-краєзнавчої діяльності, дослідниця А. Торхова вказує на те, що вона визначає два результати стосовно її проведення:

1) *предметний (матеріалізований) результат* представлений у зібраннях музейних експозицій, різноманітних виставках, виставах, театралізовано-обрядових дійствах тощо;

2) *духовний результат* визначається в набутих учасниками даного виду діяльності судження, погляди, переживання, почуття. Інакше кажучи, це ті ставлення, що людина визначає до рідного краю, його природи, культури, мистецтва, до людей та самої себе. Ці ставлення формуються у людини в процесі досягнення предметних результатів художньо-краєзнавчої діяльності [20, с. 9].

М. Качур науково проаналізувала специфіку художнього краєзнавства, обґрунтувала його виховний потенціал. Основою художнього краєзнавства (аналізувалося стосовно проведення такої роботи з учнями початкових класів) М. Качур вважає народознавчий матеріал, зокрема – музично-танцювальний фольклор, декоративно-ужиткове мистецтво, які мають розглядатися у контексті місцевих етнорегіональних звичаїв та обрядів [7, с. 220]. Також, на думку М. Качур, дітей слід ознайомлювати з візуальними образами рідного краю – пам'ятками архітектури, живописними та графічними композиціями, творами скульптури тощо. Реалізацію багатоаспектної роботи з художнього краєзнавства, як вважає М. Качур, доцільно узгоджувати з базовою навчальною програмою та варіативно-пізнавальним змістом пізнавально-краєзнавчих занять [7, с. 222].

А. Торхова послуговується поняттям *художньо-краєзнавча екскурсія*, визначаючи її специфіку як такої, що проводиться до музеїв, на виставки, до певних художніх

об'єктів, до пам'ятних місць; у майстерні митців, у виробничі майстерні, які виробляють художню продукцію; по ознайомленню із народними художніми ремеслами, на природу тощо. Вчена вказує на те, що різновиди екскурсій обумовлені специфікою художнього життя певної місцевості, наявністю в регіоні різноманітних пам'яток художньої культури [18, с. 80].

У працях І. Гревса та Н. Анциферова закладено основи методики проведення екскурсій історико-культурного та художнього спрямування. Головним завданням щодо реалізації екскурсійного методу І. Гревс вважав набуття екскурсантами досвіду переживання, що у подальшому забезпечить засвоєння дітьми моральних цінностей [5]. На думку вченого, взаємодія дітей із неповторністю культури рідного краю повинна викликати у них співпереживання, яке здатне впливати на особистісну сферу дитини. Співпереживання, становлячись для дитини значущим, здатне забезпечити інтерес до художньої культури, народних художніх традицій тощо. Цю ж позицію підтримують сучасні дослідники О. Дроботій, М. Кривоніс, А. Торхова, вказуючи на те, що проведення екскурсій сприяє збагаченню емоційно-особистісної сфери старших дошкільників чуттєвим досвідом, новими, незабутніми враженнями.

Екскурсія – це важлива форма організації освітнього процесу у дитячому садку й має проводитися за відповідними вимогами. В організації екскурсійної роботи з дошкільниками провідним принципом лишається принцип наочності, «золоте правило дидактики». Він дозволяє дітям більш чітко, унаочнено простежувати взаємозв'язок явищ навколишнього життя між собою. Діти, побачивши та встановивши такий зв'язок, засвоюють інформацію про набагато активніше, ніж тоді, коли б тільки чули про неї від дорослих.

А. Тихонова обґрунтовує великий потенціал екскурсій в художньо-краєзнавчій роботі зі старшими дошкільниками, вказуючи при цьому, що її краще здійснювати на основі спеціально запланованих *екскурсійних циклів*. Їхньою метою є розвиток інтересу дітей до національної культури та виховання поваги до власної історії та культури [18, с. 87].

М. Шевченко визначила ряд таких вимог, зокрема:

- 1) чітке визначення освітньої та виховної мети екскурсії, вибір її оптимального змісту з огляду вік дітей-екскурсантів;
- 2) продуманий вибір об'єктів екскурсії;
- 3) дотримання логіки пізнавального процесу, сполучення слова та наочності;
- 4) дотримання методики проведення екскурсії, а також техніки безпеки та правил поведінки під час даного заходу [22, с. 36].

При проведенні екскурсій вихователь має урахувувати вікові можливості дітей щодо їхнього спілкування з об'єктами художньої культури рідного краю. Так, оскільки увага дітей 6-7 років життя характеризується довільністю, варто заздалегідь надавати дітям цікаві завдання й по завершенню заходу перевірити, як діти виконали їх, подякувати за уважність, активність, допитливість.

При проведенні екскурсії слід пам'ятати, що велика кількість інформації, якщо вона навіть дуже цікава для дошкільників, через певний проміжок часу призводить до послаблення уваги дітей. З тим, вихователь (або екскурсовод) з метою підтримки уваги дітей має дотримуватися точності, лаконічності щодо показу екскурсійних предметів. Вербальна інформація у певні часові відрізки екскурсії має змінюватися більш детальним оглядом наочних посібників. Також доцільно вчасно переключати зорове сприймання дітей на роботу з попередньо відібраними загадками, віршами, приказками, ігровими прийомами з тим, щоб діти не втрачали інтересу до екскурсії. Слід урахувувати й те, що у старших дошкільників краще розвинена зорова пам'ять. Тому візуальну інформацію вони запам'ятовуються швидше й краще, а у подальшому пригадують ті події або факти, які запам'яталися своєю неповторністю, яскравістю й справили стосовно цього найбільше враження.

Екскурсії з художнього краєзнавства, які проводяться у старшій групі, не лише збільшують обсяг інформації, яка надається дітям, але й мають тематичну концентрацію. Набуття дітьми знань про історико-культурну самобутність рідного для них краю, з урахуванням вікових можливостей дошкільників, у ЗДО може відбуватися на таких рівнях:

- отримання готових знань з бесід або розповідей вихователя на заняттях або у позазаняттєвій виховній роботі;
- отримання інформації через відвідування міських музеїв або міні-музею у ЗДО;
- вивчення рідного краю у процесі дитячого краєзнавства та спеціально організованої екскурсійної роботи;
- отримання інформації зі збільшенням частки самостійного пошуку через роботу із додатковими джерелами інформації, у тому числі – за допомоги батьків.

Дослідники Г. Беленька, С. Долецька, Л. Богомолова, І. Шевцова, С. Тесленко вказують на те, який великий потенціал має такий вид екскурсій, як музейні [2; 10; 11; 12; 18; 21]. Вони проводяться у межах діяльності музеїв (музейна педагогіка) та сполучаються з такими видами музейних практик, як: урок-екскурсія в музеї, тематичні вечори, музейні свята, лекторії, зустрічі з цікавими людьми тощо.

Нам прийнятна думка А. Торхової стосовно того, що використання засад художнього краєзнавства набуде системного характеру, коли буде забезпечено єдність змістовного (мета, завдання, зміст, форми та методи) та організаційного (діяльність вихователя) компонентів [20, с. 8]. Пізнання дітьми рідного краю буде ефективним, коли у закладі дошкільної освіти буде налагоджена система екскурсійної роботи та забезпечена готовність вихователів до її проведення. Педагог на етапі підготовки має сам ретельно ознайомитися з історією свого краю, його культурними традиціями, явищами художнього життя. Доречним буде встановлення ним тісних зв'язків із місцевим краєзнавчим або художнім музеєм, звертання до краєзнавчої, мистецтвознавчої літератури, довідників для уточнення інформації з історії краю, своєрідності його культурних традицій тощо.

Відбір та структурування змісту художньо-краєзнавчої роботи з дошкільниками слід здійснювати на основі взаємозв'язку історії, сучасності, особливостей розвитку культури, традицій, соціально-економічного розвитку міста або села. Це дозволить створити у дітей цілісну систему знань про малу батьківщину, сформувати ціннісне ставлення до її культури, повагу до людей свого краю, а також розвинути бажання брати безпосередню участь у житті місцевої громади.

Висновки. Екскурсії є сучасним, дієвим засобом організації навчальної та виховної роботи у закладі дошкільної освіти. Організація екскурсій художньо-краєзнавчого спрямування є важливим елементом діяльності ЗДО щодо ознайомлення дітей з рідним для них краєм, формування основ громадянськості, патріотизму.

Література

1. Анікіна Т. О. Патріотичне виховання майбутніх учителів музики засобами художнього краєзнавства: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01. 1993. Київ. 29 с.
2. Беленька Г. Місце музейної педагогіки в освітньому процесі сучасного дошкільного навчального закладу. *Методика початкового навчання і дошкільного виховання*. 2015. Вип. 18. С. 396–400
3. Богомолова Л., Шевцова І. Мандруємо рідним краєм. Досвід організації краєзнавчої роботи у дитсадку. *Дошкільне виховання*. 2015. № 6. С. 26–29.
4. Богуш А. М. Народознавча обізнаність дітей дошкільного віку. *Наук. записки Рівнен. держ. пед. ін-ту*: зб. наук. пр. Рівне. Оновлення змісту і методів дошкільної освіти в Україні. 1999. Вип. 5. С. 8–11.
5. Гревс І. М. История в краеведении. *Отечество: краеведческий альманах*. Москва. 1991. № 2. С. 5–22.
6. Долецька С. Завдання патріотичного виховання молодших школярів в процесі краєзнавчої роботи. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. №1 (48). 2012. С. 49–56.
7. Качур М. М. Інтегративні технології художнього краєзнавства як засіб патріотичного виховання молодших школярів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. СумДПУ імені А.С.Макаренка. 2012. С. 218–228.
8. Кирюханцев К. А. Екскурсія – важная форма организации обучения детей дошкольного возраста в детском саду. *Дошкольная педагогика и психология*. 2015. С. 58–62.
9. Кононенко П. П. Українознавство: підручник для вищих навч. закладів. Київ: Міленіум, 2006. 870 с.

10. Матвієнко С. І. Умови використання засад художнього краєзнавства в патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку. *Perspective directions of development of philology, linguistics and communication science: Collective monograph*. Aotearoa publishing, Nelson, New Zealand. 2018. С. 72–86. URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/handle/123456789/2322>
11. Охріменко Н. П. Теоретичні аспекти художнього краєзнавства. *Наукові записки НДУ імені Миколи Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки*. 2021. № 4. С. 7–11.
12. Охріменко Н. П. Форми організації роботи щодо ознайомлення дошкільників з рідним краєм. *Сучасні реалії та перспективи розвитку освіти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 9 жовтня 2020 р)*. Дніпро: Міжнародний гуманітарний дослідницький центр. 2020. С. 32–34.
13. Прокопчук В. Деякі аспекти теорії і методології шкільного краєзнавства. *Краєзнавство*. 2011. Вип. 3. С. 29–36.
14. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980): в 11 т. Т. 2, 1971. С. 460. URL: <http://sum.in.ua/p/2/460/2>
15. Соловей Л. До історії становлення туристично-краєзнавчого руху в Україні (кінець XIX – початок XX ст.). *Краєзнавство*. Вип. 1. 2013. С. 127–132.
16. Тесленко С. Виховання національно-патріотичних почуттів старших дошкільників у процесі ознайомлення з рідним краєм. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 20, Т. 3. 2018. С. 131–137.
17. Тихеева Е. Развитие речи детей (раннего и дошкольного возраста). Москва: Просвещение. 1981. С. 27–35.
18. Тихонова А. Ю. Воспитание интереса к региональной культуре у детей старшего дошкольного возраста (на материале художественных ремесел). дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Ульяновск, 2006. 189 с.
19. Ткачова Н. М., Гайдукова В. Л. Туристично-краєзнавча робота з дітьми дошкільного віку як один із аспектів патріотичного виховання. *Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції 28 лютого – 1 березня 2019 року*. Суми. Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2019. С. 458–461.
20. Торхова А. В. Художественное краеведение в воспитании школьников: пособ. для учит. Минск, 2000. 126 с.
21. Шадюк О., Солодуха О. Особливості формування у дітей старшого дошкільного віку любові до малої Батьківщини в сучасному освітньому просторі. *Актуальні проблеми дошкільної та спеціальної освіти: матеріали IV Міжнародних педагогічних читань пам'яті професора Т. І. Гониманської*. м. Рівне, 12 листопада, 2021 р. Рівне: Видавець О. Зень, 2021. С. 172–174.
22. Шевченко М. В. Формування у дітей старшого дошкільного віку поняття про рідний край засобами екскурсійної діяльності: кваліфікаційна робота. Спец. 012: Дошкільна освіта. Суми; Сумський ДПУ імені А.С. Макаренка. 2021. 82 с.
23. Яковенко О. А. Використання досвіду народознавства в сучасній освіті. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. Вип. 52. 2010. С. 130–134.

References

1. Anikina, T.O. (1993). Patriotyczne wykhovannia maibutnikh uchyteliv muzyky zasobamy khudozhnoho kraieznavstva [Patriotic education of future music teachers by means of artistic local history]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
2. Bielienska, H. (2015). Mistse muzeinoi pedahohiky v osvitnomu protsesi suchasnoho doshkilnoho navchalnoho zakladu [The place of museum pedagogy in the educational process of a modern preschool educational institution]. *Metodyka pochatkovoho navchannia i doshkilnoho vykhovannia – Methodology of primary education and preschool education*, 18, 396–400 [in Ukrainian].
3. Bohomolova, L. & Shevtsova, I. (2015). Mandruemo ridnym kraiem. Dosvid orhanizatsii kraieznavchoi roboty u dytsadku [We are traveling through our native land. Experience of organizing local history work in kindergarten]. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*, 6, 26–29 [in Ukrainian].
4. Bohush, A.M. (1999). Narodoznavcha obiznanist ditei doshkilnoho viku [Folklore awareness of preschool children]. *Nauk. zapysky Rivnen. derzh. ped. in-tu – Science notes of Rivne. state ped. etc.*, 5, 8–11. Rivne [in Ukrainian].
5. Hrevs, Y.M. (1991). Ystoria v kraevedeny [History in local studies]. *Otechestvo: kraevedcheskiy almanakh – Otechestvo: local lore almanac*, 2, 5–22. Moskva [in Russian].

6. Doletska, S. (2012). Zavrshchennia patriotychnoho vykhovannia molodshykh shkoliariv v protsesi kraieznavchoi roboty [The task of patriotic education of younger schoolchildren in the process of local history work]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka – Personal spirituality: methodology, theory and practice*, 1 (48), 49–56 [in Ukrainian].
7. Kachur, M.M. (2012). Intehratyvni tekhnolohii khudozhnogo kraieznavstva yak zasib patriotychnoho vykhovannia molodshykh shkoliariv [Integrative technologies of artistic local history as a means of patriotic education of younger schoolchildren]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*. SumDPU imeni A.S. Makarenka [in Ukrainian].
8. Kiryukhantsev, K.A. (2015). Ekskursiya – vazhnaya forma organizatsii obucheniya detey doshkolnogo vozrasta v detskom sadu [Excursion is an important form of organizing the education of preschool children in kindergarten]. *Doshkolnaya pedagogika i psikhologiya – Preschool pedagogy and psychology*, 58–62 [in Russian].
9. Kononenko, P.P. (2006). *Ukrainoznavstvo* [Ukrainian studies]. Kyiv: Milenium [in Ukrainian].
10. Matvienko, S.I. (2018). Umovy vykorystannia zasad khudozhnogo kraieznavstva v patriotychnomu vykhovanni ditei starshoho doshkilnogo viku [Conditions for using the principles of artistic local history in the patriotic education of older preschool children]. *Perspective directions of development of philology, linguistics and communication science*. Aotearoa publishing, Nelson, New Zealand [in English].
11. Okhrimenko, N.P. (2021). Teoretychni aspekty khudozhnogo kraieznavstva [Theoretical aspects of artistic local history]. *Naukovi zapysky NDU imeni Mykoly Hoholia – Scientific notes of Mykola Gogol NSU*, 4, 7–11 [in Ukrainian].
12. Okhrimenko, N.P. (2020). Formy orhanizatsii roboty shchodo oznaiomlennia doshkilnykiv z ridnym kraiem [Forms of work organization for familiarizing preschoolers with their native land]. *Suchasni realii ta perspektyvy rozvytku osvity – Modern realities and perspectives of education development*. Dnipro: Mizhnarodnyi humanitarnyi doslidnytskyi tsentr [in Ukrainian].
13. Prokopchuk, V. (2011). Deiaki aspekty teorii i metodolohii shkilnogo kraieznavstva [Some aspects of the theory and methodology of school local studies]. *Kraieznavstvo – Local history*, 3, 29–36 [in Ukrainian].
14. Slovnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]. (1971). Akademichnyi tлумachnyi slovnyk [Academic explanatory dictionary] (1970–1980). Vols. 11, Vol. 2, 460. URL: <http://sum.in.ua/p/2/460/2> [in Ukrainian].
15. Solovei, L. Do istorii stanovlennia turystychno-kraieznavchoho rukhu v Ukraini (kinets XIX – pochatok XX st.) [To the history of the formation of the tourism and local history movement in Ukraine (end of the 19th – beginning of the 20th century)]. (2013). *Kraieznavstvo – Local history*, 1, 127–132 [in Ukrainian].
16. Teslenko, S. (2018). Vykhovannia natsionalno-patriotychnykh pochuttiv starshykh doshkilnykiv u protsesi oznaiomlennia z ridnym kraiem [Education of national and patriotic feelings of older preschoolers in the process of getting to know their native land]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current issues of humanitarian sciences*, 20, 3, 131–137 [in Ukrainian].
17. Tikheyeva, E. (1981). *Razvitiye rechi detey (rannego i doshkolnogo vozrasta)* [Children's speech development (early and preschool age)]. Moskva: Prosveshcheniye [in Russian].
18. Tikhonova, A.Yu. (2006). Vospitaniye interesa k regionalnoy kulture u detey starshego doshkolnogo vozrasta (na materiale khudozhestvennykh remesel) [Cultivating interest in regional culture in children of older preschool age (based on arts and crafts)]. Candidate's thesis. Ulianovsk [in Russian].
19. Tkachova, N.M. & Haidukova, V.L. (2019). Turystychno-kraieznavcha robota z ditmy doshkilnogo viku yak odyin iz aspektiv patriotychnoho vykhovannia [Tourism and local history work with children of preschool age as one of the aspects of patriotic education]. *Osobystist u kryzovykh umovakh ta krytychnykh sytuatsiyakh zhyttia – Personality in crisis conditions and critical life situations*. Sumy: Vyd-vo SumDPU im. A. S. Makarenka [in Ukrainian].
20. Torkhova, A.V. (2000). *Khudozhestvennoye krayevedeniye v vospitanii shkolnikov* [Artistic local history in the education of schoolchildren]. Minsk [in Russian].
21. Shadiuk, O. & Solodukha, O. (2021). Osoblyvosti formuvannia u ditei starshoho doshkilnogo viku liubovi do maloi Batkivshchyny v suchasnomu osvitnomu prostori [Peculiarities of the formation of love for the small Motherland in children of older preschool age in the modern educational space]. *Aktualni problemy doshkilnoi ta spetsialnoi osvity – Actual problems of preschool and special education*. Rivne: Vydavets O. Zen [in Ukrainian].

22. Shevchenko, M.V. (2021). Formuvannia u ditei starshoho doshkilnoho viku poniattia pro ridnyi kraj zasobamy ekskursiinoi diialnosti [Formation of the concept of the native land in children of older preschool age by means of excursion activities]. Sumy; Sumskiy DPU imeni A.S. Makarenka [in Ukrainian].

23. Iakovenko, O.A. (2010). Vykorystannia dosvidu narodoznavstva v suchasni osviti [Using the experience of ethnology in modern education]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu – Bulletin of Zhytomyr State University*, 52, 130–134 [in Ukrainian].

Okhrimenko N.

Graduate student of Pedagogy, Primary Education
and Educational Management Nizhyn Mykola Gogol State University
bodak9091@gmail.com
orcid.org/0000-0001-5223-7753

EXCURSIONS AS A MEANS OF USING THE BASIS OF ART LOCAL HISTORY IN PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

The article considers the problem of using the principles of art local lore in the modern practice of preschool education. It is pointed out that each of the Ukrainian regions has its own historical and cultural uniqueness, which should be embedded in the content of educational work with children and youth. The essence and interrelation of the concepts «local lore», «ethnography» and «artistic local lore» are revealed. By establishing a hierarchy of these concepts, it is determined that artistic local lore is an integral part of general local lore as a science, has a complex nature, its own object and subject of study. It is pointed out that artistic local lore has great cognitive and educational opportunities, orienting the individual in the process of its interaction with the objects of artistic heritage of the native land on the activation of internal mechanisms in formation spiritual values of the individual.

It is proved that in preschool education work with children has an ethnographic direction, providing more generalized data on the culture of Ukraine and somewhat reducing the amount of information about the uniqueness of the culture of the native land for children. The essence of artistic local lore as a process of studying, mastering, preserving, developing and spreading the values of artistic culture of the native land is analyzed. The authors emphasize that art and local lore work is a certain system, for the implementation of which the teacher should clearly define its content and organizational components. Excursion as a method and form of local lore work is characterized. The classification of excursions is offered and the specifics of art and local lore excursions are considered. Some issues concerning the formation and development of the tour as a form of organization of educational work in the educational institution are outlined. The contribution of some scientists to the development of methods for conducting excursions with preschoolers in kindergarten is revealed.

A number of requirements for conducting art and local history excursions with children in a preschool institution have been identified. It is indicated to what extent the age characteristics of preschoolers should be taken into account in terms of their involvement in excursions.

***Key words:** local lore, artistic local lore, excursion, art and local lore excursion, native land, culture of native land, preschool institution.*